

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Asia: Lausunto valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteosta VNS 4/2021 vp

Ensi ja turvakotien liitto (ETKL) on vuonna 1945 perustettu valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, joka auttaa vaikeissa ja turvattomissa oloissa eläviä lapsia ja perheitä sekä tekee perheväkivaltaa ehkäisevää työtä. Vuonna 2020 lähes 24 000 henkilöä sai apua 30 jäsenyhdistyksestämme eri puolilla Suomea. Liiton strategian 2020–2023 teema on ”Jokainen on turvassa”. ETKL kiittää eduskunnan hallintovaliokuntaa mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteosta.

Toteamme kiittäen, että nyt lausuttavana olevaa selonteko on selkeä ja kattava. Päämäärä on hyvä, samoin sisäisen turvallisuuden määritelmä (2.2.) ja panostus ennaltaehkäiseviin toimiin. Luottamusta selonteossa nostettuihin asioihin lisää se, että useissa kohdissa on viitattu tuoreisiin tutkimuksiin. ETKL antoi 15.10.20 sisäministeriölle lausunnon sisäisen turvallisuuden kehittämislinjauksia varten. Siinä esiin nostamamme asiat on huomioitu selonteossa varsin hyvin. Ehdotamme seuraavassa vielä joitain täydennyksiä teemakohtaisesti.

Naisiin kohdistuva väkivalta ja perheväkivalta on nostettu hyvin esiin arjen turvallisuuteen vaikuttavan tekijänä (3.3.7.) ja toimenpiteissä on nostettu esiin Suomen sitoutuminen kansainvälisiin sopimuksiin (5.4.5.) sekä uhrien ja tekijöiden ohjaaminen avun piiriin (5.4.4.)

Kansainvälisiin velvoittaviin ohjeistuksiin kuuluva ns. rikosuhridirektiivi olisi hyvä myös mainita. Asiasällöllisesti ja taloudellisestikin järkevää on tehdä Istanbulin sopimuksen ja uhridirektiivin rinnakkaista ja synergistä toteuttamista lisääviä päätöksiä ja linjauksia.

Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman rinnalla (5.4.5.) on syytä mainita myös Naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnan (NAPE) laatima Istanbulin sopimuksen toimeenpano-ohjelma 2022–2025.

Väkivallalta ja vainolta suojaamisen kannalta tärkeitä ovat mm. seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus, lähestymiskiellon tehostamisen työryhmän suositukset sekä poliisihallituksen uusi toimintaohje perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa ajalle 1.7.2020 – 30.6.2025.

Kiitämme erityisesti sitä, että **lasten ja nuorten turvallisuus** on huomioitu monella eri tasolla. Selonteossa nostetaan esiin arvostavan ja luottamusta luovan kohtaamisen merkitys (5.4.6.), ylisukupolvisuuden merkitys (3.3.3, 4.1.3.), Väkivallaton lapsuus -ohjelma (5.4.5.), seksuaalinen hyväksikäyttö (3.3.4.) ja nuorten asema (3.7.8.) sekä vanhemmuuden tuen merkitys (3.7.3).

Lasten turvallisuuden varmistamisen kannalta keskeisin poliittinen päätös on joulukuussa 2020 julkaistu parlamentaarisesti valmisteltu kansallisen lapsistrategia, joka on lapsen oikeuksiin pohjautuva ja linkittyy suoraan YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Hallituskaudet ylittävä ja eri hallinnonalat yhdistävä strategia ja sen lokakuussa hyväksytty toimeenpanosuunnitelma valtioneuvoston periaatepäätöksenä on tärkeä huomioida myös sisäisen turvallisuuden osana sekä varmistaa sen toteuttamiselle yli hallituskausien riittävät resurssit. Tämä on tärkeää myös siksi, että Suomi on saanut useita huomautuksia Lapsen oikeuksien komitealta Suomen lapsi- ja perhepolitiikan pirstaleisuudesta. On tärkeää, että lapsi omine tarpeineen ja lapsen oikeus turvallisuuteen ja hyvää kasvuun on mukana kaikissa politiikoissa.

Ylisukupolvisen kaltoinkohtelun ja päihdeidenkäytön katkaisun näkökulmasta on tärkeä tunnistaa odotus- ja vauvavaiheen merkitys lapsen turvallisuudelle ja tulevalle kehitykselle. Huumeiden käyttö on lisääntynyt Suomessa korona-aikana vastoin kuin joissain muissa Pohjoismaissa. Hoitoon ohjataan kuitenkin huonosti, jopa entistä vähemmän päihdeongelmaisia odottavia ja vauvaperheitä. Päihdepalvelujen järjestämisvelvollisuudesta säädetään sosiaalihuoltolaissa, terveydenhuoltolaissa ja päihdehuoltolaissa. Päihdehuoltolain perusteella henkilöllä, jolla on päihdeiden käyttöön liittyviä ongelmia sekä heidän läheisillään on subjektiivinen oikeus saada päihdehuoltoa. Sosiaalihuoltolain mukaan raskaana olevalla henkilöllä on oikeus saada välittömästi riittävät päihdeettömyyttä tukevat sosiaalipalvelut.

Tällä hetkellä nämä eivät toteudu. Kuntoutukseen ohjaamattomuuden lisäksi maksusitoumukset ovat usein liian lyhyitä suhteessa asiakasperheiden vaikeisiin ongelmiin. ETKL:n valtakunnallisen päihdeitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden hoitoon ja kuntoutukseen erikoistuneessa Pidä kiinni® -hoitojärjestelmässä on havaittu, että vuodesta 2016 lähtien odotusaikana kuntoutukseen pääsy on merkittävästi vaikeutunut. Jos ympärivuorokautiseen kuntoutukseen maksusitoumuksia saadaan, se tapahtuu harvoin aikaisemmin kuin raskauden viimeisellä kolmanneksella. Tämä on sikiövaurioiden ehkäisemisen kannalta väärä kehityssuunta. Lisäksi kunnat näyttävät käyttävän omaa perhetyötään, vaikka asiakasperheen tilanne on niin vaikea, että perhetyöllä (esim. kotikäynti kerran viikossa) ei voida päästä riittäviin tuloksiin eikä siten pystytä varmistamaan lapsen turvallisuutta. Päihdeitä käyttävien odottavien ja vauvaperheiden palveluissa ja kuntoutuksessa tarvitaan päihdekuntoutusta, vanhemmuuden ja varhaisen vuorovaikutuksen tukea yhdistyneenä. Moniulotteiseen ongelmaan oikea-aikaisen ja riittävän avun saamiseksi tarvitaan sosiaali- ja terveydenhuollon eri osien saumatonta yhteistyötä ja järjestössä olevan osaamisen rakentamista osaksi palvelukokonaisuutta sekä riittävää resurssointia asian kuntoon saattamiseksi ja tällä vaativalle kohderyhmälle palveluja tuottavien järjestöjen toimintamahdollisuuksien turvaamiseksi jatkossa. Tavoitteena on ehkäistä sikiövaurioita ja varmistaa vauvan mahdollisuus riittävän hyvään vanhemmuuteen, hoivaan ja turvalliseen kehitykseen.

Vakavien erotilanteiden sekä huolto- ja tapaamisriitojen keskellä elävien turvaamiseksi on tärkeää, että lapsen oikeus suojeluun väkivallalta huomioidaan nykyistä vahvemmin silloin, kun oikeudessa päätetään huoltajuudesta, asumisesta ja tapaamisista. Lapsenhuoltolakiin tehtiin 2019 uudistuksia, joissa säädettiin lapsen suojelemisesta kaikenlaiselta väkivallalta. Hallituksen esityksessä viitattiin Istanbulin sopimuksen 31 artiklan veloitteeseen ottaa perheväkivalta huomioon määrättäessä lasten huoltajuudesta ja tapaamisoikeudesta. Sen varmistamiseksi, että tämä muodostuu vallitsevaksi oikeuskäytännöksi, tarvitaan koulutusta, linjauksia ja seurantaa. ETKL:n Turvassa -hankkeessa (2019–2021) kehitetään apua lapsille, vanhemmille ja läheisille vaativissa erotilanteissa. Laajassa yhteistyössä rakennetaan uudenlaisia käytäntöjä muun muassa lastensuojeluun, terveydenhuoltoon, perhepalveluihin, väkivaltatyöhön ja poliisihallintoon sekä luodaan lapsen ja vanhemman turvallisuuden varmistamiseen moniammatillinen väline vakavien riskien arviointiin.

Luku 5.4. ”Ennalta ehkäisemme turvallisuusongelmia laajassa yhteistyössä” on hyvin otsikoitu. Kiitämme sitä, että **yhteistyö kolmannen sektorin** kanssa on nostettu hyvin esiin (3.1.8, 5.4.1., 5.4.8. ja 5.7.4.).

Luku 3.6. ”Viranomaisten yhteistyö palvelujen voimavarana” hyötyisi myös laajemmasta yhteistyön näkökulmasta.

Kiitämme sitä, että **eriarvoistumis- ja syrjäytymiskehityksen vähentämisen merkitys** turvallisuuden kannalta on huomioitu, samoin polarisaatioilmiö ja pandemia-ajan vaikutukset. Taloudelliset ongelmat ja lapsiperheköyhyyden kasvun riskit ovat nyt entistä suuremmat, kun koronan seurauksena tulleet lomautukset,

työttömyys ja töiden vähentyminen aiheuttavat toimeentulo-ongelmia, jotka lisäävät laiminlyönnin, kaltoin-
kohtelun ja väkivallan riskiä perheissä ja yhteiskunnassa.

Edelleen kiitämme sitä, että sisäisen **turvallisuuden kehittymistä tarkastellaan suhteessa siihen, miten suomalaisen yhteiskunnan odotetaan muuttuvan osana Eurooppaa ja kansainvälistä yhteisöä**. (1.3.) Selonteossa mainitaan myös, että kansainvälisten lähteiden mukaan lähisuhdeväkivallan määrä on kasvanut (3.7.7.) ja todetaan, että jaetun tilannekuvan, tiedonhankinnan ja tietojohdoisen toiminnan merkitys korostuu (4.1.14.)

Erittäin huolestuttava kehityskulku Euroopassa on kasvava vastustus naisten oikeuksia ja sukupuolten tasa-arvoa kohtaan. Järjestäytyneet verkostot ovat kampanjoineet erityisesti naisten seksuaali- ja lisääntymisoikeuksia vastaan edistäen samalla syrjintää ja väkivaltaa seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Vastustuksen luonne, voimakkuus ja vaikutukset ovat erilaisia eri valtioissa. Osin vastustus on pysynyt ihmisoikeuskielenkäyttöä imitoivan retoriikan tasolla, toisinaan se on konkretisoitunut toimenpiteiksi ja aloitteiksi. Istanbulin sopimuksen ratifiointi ja täytäntöönpano ovat yhä kesken tai jopa vaarassa keskeytyä. Kehityksen takapakin pysäyttäminen vaatii vahvaa poliittista tahtoa ja yhteisiä toimia EU:lta ja jäsenvaltioilta. Ilmiön torjumiseen on oltava valmiina myös Suomessa.

On hyvä, että selonteossa **huomioidaan myös resursointi** – niin rikosuhripalvelujen riittävän rahoituksen jatkuvuuden varmistaminen (3.6.13.) kuin selonteossa kuvattujen asioiden kokonaisuuskin, luvussa 5.10. ”Laadukkaat palvelut edellyttävät riittäviä voimavaroja”.

On tärkeää, että jo tehtyjen turvallisuutta lisäävien poliittisten päätösten, ohjelmien ja työryhmäsuositusten toimeenpanoa seurataan ja toteutumista tuetaan huomioimalla ne linjauksissa sekä varmistamalla toteutukseen riittävä resursointi. Samoin on tärkeää varmistaa tällä hetkellä työn alla olevien, turvallisuutta lisäävien lakiehdotusten, ohjelmien ja työryhmien tuotosten maaliin pääsy sekä poikkihallinnollinen toimeenpanon käynnistämiseen panostaminen.

Helsingissä 27.10.2021

Riitta Särkelä
pääsihteeri
Ensi- ja turvakotien liitto

Sari Laaksonen
kehitysjohtaja
Ensi- ja turvakotien liitto